

VJEČNI SUKOB NOVINARSTVA I KULJIŠARSTVA

ETERNAL CONFLICT OF JOURNALISM AND TABLOID JUNK

dr ĐORĐE OBRADOVIĆ,
voditelj studija Mediji i kultura društva Sveučilišta u Dubrovniku

*Kuljišarstvo se usvaja lakše i širi brže od novinarstva
zato što vlasnicima medija više odgovaraju poslušni manipulatori –
kuljišari, nego etični novinari...*

Staro rivalstvo između hrvatskih informativno-političkih magazina *Globusa* i *Nacionala* moglo je postati poticajno za napredak hrvatskoga novinstva da su i u jednome i u drugome tjedniku u prvim redovima novinari koji bi se nadmetali kvalitetom vlastitih uradaka. Nažalost, premda imaju i te kako dobrih novinara, i u *Globusu* i u *Nacionalu* glavne uloge u pisanju jednih protiv drugih, neovisno o istini i činjenicama, taj prljavi zadatak dobili su *kuljišari*.

Premda izgleda na prvi pogled čudno, kuljišar iz *Globusa* sličniji je po svom djelovanju kuljišaru iz *Nacionala*, nego novinaru iz *Globusa*. I obratno. Kako prepoznati kuljišare? Tko su oni i čime se uopće bave?

Lako ih je prepoznati. Rade u medijima i objavljuju medijske priloge, ali niti su novinari, niti se bave novinarstvom. Obično više zarađuju, a svakako daleko lakše od novinara. Dok novinari rade po pravilima struke i izvještavaju javnost točno, istinito, pošteno, uravnoteženo i nepristrano, kuljišari služe interesima moćnika, iskrivljuju i prikrivaju činjenice, iznose djelomične podatke, izmišljaju zbivanja i pojave, sve samo da bi vlastitu prosudbu kako-tako mogli potkrijepiti namještenim i lažnim argumentima.

Njih nije briga za činjenice. Ako činjenice ne odgovaraju njihovu cilju – tim gore po činjenice, dive se kuljišari odavno poznatoj a od njih obnovljenoj dosjetki. Makijavelistički gledaju na život pa nema tog sredstva koje nisu spremni upotrijebiti samo da postignu cilj – javno napadnu onoga koga im gazda pokaže, blateći ga izmišljenim tvrdnjama i podacima. Katkad cilj zna biti drukčiji. Tad se upinju i propinju na

sve četiri ne bi li uzdigli do zvijezda onu koju im gazda pokaže. Ili onoga. Pa i kad su svjesni da stvaraju lažne veličine.

Budući da ne znaju pravopis – tim gore po pravopis, smiju se kuljišari. Kako ne znaju ni pravila novinarske struke, kuljišari smatraju da ih i ne moraju učiti zato što ona i nisu potrebna za kuljišarstvo, a novinarstvo ih nikad nije ni zanimalo. U svijetu kojim sve više prevladavaju tabloidizirani mediji, u kojima informativno, a posebno istraživačko novinarstvo uzmiču pred prikrivenim oglašavanjem i zabavom kamufliranom u ozbiljne teme, kuljišari se snalaze kao ribe u vodi.

K tome, sami uvjeravaju i sebe i druge da rade nešto važno i korisno, pa se upiru iz sve snage u zaglupljivanju masa bojom nećijih gaćica ili veličinom silikonskih grudi, kako bi što više potencijalnih korisnika nepotrebnih poruka nagnali da za njima žude i da se zavirivanjem u tuđu intimu slade. Voajerstvo nikad do danas nije bilo ljudska vrlina, a sad ga kuljišarstvo u tabloidnim izdanjima nameće kao smisao života. Recept je jednostavan – treba uzeti malo golotinje, malo glasila, malo ih začiniti lažima, dodati malo verbalnih ili još bolje fizičkih obračuna, povezati sa sportom ili poznatim ličnostima iz bilo koje oblasti društvene zbilje, sve to dobro promiješati i poslužiti što prije, sirovo, u tabloidiziranim medijima, bilo na papiru, posredstvom radijskih ili televizijskih valova, ili u internetskim izdanjima.

Evo dokaza za izrečene tvrdnje na primjeru kako se ozbiljna tema o autoru i njegovoj knjizi o novinarstvu pretvara u tabloidni uradak s mješavinom svega i svačega, a najviše neprovjerenih i neistinitih tvrdnji. Denis Kuljiš je u *Globusu* od 25. siječnja 2008. pod nadnaslovom „Lik i djelo Maroje Mihovilović“, u napisu naslovljenome „Katekizam za novinske prvašiće“, po pravilima novinarske struke trebao napisati ili portret osobe - Maroja Mihovilovića, ili recenziju Mihovilovićeve tad objavljene knjige *Profesionalni novinar*.

Tako sročena naslovna cjelina odgovara tim novinskim žanrovima (rodovima). U novinskome rodu portret osobe bilo bi više podataka iz Mihovilovićeva života i Kuljiševih prosudbi o njegovu djelu, a manje o samoj knjizi jer bi ona poslužila tek kao povod pisanja portreta. U recenziji bi bilo najviše ocjena sadržaja knjige i u manjem dijelu samoga Mihovilovićeva života i djela. U oba slučaju ocjene moraju biti temeljene na činjenicama.

Zašto novinari moraju poznavati novinarske rodove? Zašto svatko ne bi pisao onako kako mu padne napamet, kao što je Denis Kuljiš napisao tu sadržajnu, tematsku i stilsku zbrku pokazujući u njoj koliko malo zna o novinarstvu?

Da bi Kuljiš i njemu slični neuki „stručnjaci“, koji ne prezaju od paušalnih prosudbi stručnih i znanstvenih djela, mogli shvatiti odgovor, nužno im je istu stvar predočiti s usporedbom iz svakodnevnoga života. Zašto odgojeni ljudi posebno jedu predjelo, glavno jelo i na kraju kolač ili sir? Zašto ne ubace sve zajedno u istu posudu, po vrhu nacijede malo senfa ili majoneze, sve to izmiješaju i progutaju ili popiju, što

lakše uspiju? Tako rade divljaci zato što drukčije ne znaju. Nitko ih nije naučio i kako su neuki, zaključče da okus nije važan jer na kraju sve i tako završi u trbuhu.

Jednako čine neuka piskarala koja smatraju da je pravilno napisana svaka zbrka koju oni sroče, a ako se to nedjelo ne može uskladiti s pravilima – tim gore po pravila. Isti ti u prometu se ustručavaju voziti lijevom stranom i prolaziti dok gori crveno svjetlo na semaforu jer se boje za svoje štetočinske živote. Tad su im pravila nešto normalno. I u novinarstvu su osnovna pravila normalna, ali zato u kuljišarstvu nema ni crvenoga, ni zelenoga svjetla, ni lijeve, ni desne strane, nego jedno jedino pravilo - kako gazda kaže. I, jedno jedino pravo - pravo jačega.

Iz Kuljiševa napisa malo se može saznati o Mihovilovićevoj knjizi. Može se pročitati da mu je otac Ive Mihovilović bio ugledni novinar i ta bi Kuljiševa usporedba u korist oca valjda trebala biti otegotna okolnost za njegova sina Maroja Mihovilovića. Zašto Kuljiš nije sebe usporedio s Ivom Mihovilovićem?

Kuljiš piše za Mihovilovićevu knjigu: „Napravio je priručnik za novinarstvo iz sredine devedesetih godina, kad je još unekoliko razumio što se događa, a ovo što se zbiva sad, već prištekano na sutra, nepristupačno je njegovu introvertiranom duhu.“ Nedugo potom slijedi jadikovka što je Mihovilović Kuljiša prikazao „kao neki sporedan lik“. U tom grmu leži zec! Kako može biti dobra knjiga o novinarstvu u kojoj Denis Kuljiš nije glavna zvijezda? – iščitava se između redaka. Kuljiš se čudom čudi zašto je uopće nastala ta knjiga i osnovana Visoka novinarska škola u Zagrebu kad ih, po njegovu sudu, već ima više nego dovoljno.

Svojim pisanjem Denis Kuljiš dokazuje da ih je premalo i da njegova novinsko-izdavačka kuća EPH, najveća u Hrvatskoj, mora ubrzati pripreme i osnovati vlastito učilište za njega i njemu slične. Šteta što ta zamisao još uvijek nije ostvarena? Navodno bi mogla najesen 2009. a davno je trebala. Zar EPH u kojoj rade i vrhunski novinari i doktori znanosti poput Inoslava Beškera i Danka Plevnika nije već mogla osnovati obrazovnu ustanovu za svoje neuke kadrove? Kad su im već javni i privatni fakulteti preteški? Suradnici pojedinih izdanja EPH su sveučilišni profesori i dokazani profesionalci pa bi i oni mogli pomoći.

Jedino nitko dobronamjeran Kuljišu ne smije preporučiti da upiše „zimsku javnu“ školu novinarstva, kako naziva studij Mediji i kultura društva Sveučilišta u Dubrovniku. Teško je vjerovati da bi Kuljiš prošao prijemni ispit kad još uvijek nije naučio da se djevojke s najvećim sisama zovu *najsisatijima*?

Nije naučio. Ne zna ni to. Kuljiš još uvijek misli da se riječ *najsisatija* piše bez *j*, *nasisatija*. Ma, ne bi to bilo toliko ni važno jer svatko može izostaviti poneko slovo da Kuljiš, u skladu s muškim nazorima iz devetnaestoga stoljeća, javno ne zamišlja što se kod onih pokvarene mašte moglo zbivati s mladim novinarkama u socijalizmu pa piše: „Najzgodnije i nasisatije mačke tu bi odmah pokupili urednici, pa ih plasirali dalje, da pišu članke te novinarstvo otkrivaju od nule...“

Nisu to Kuljiševi jedini „biseri“, za koje optužuje druge. Rugajući se pojmu *novitologija* zagrebačkog profesora Marka Sapunara, zbog vlastite neobrazovanosti Kuljiš ne može shvatiti da se radi o originalnome nazivu i promišljanju o znanosti o novinarstvu pa iskrivljuje činjenice i zaključuje: „Marko Sapunar utemeljio je dosad u svijetu potpuno nepoznatu znanstvenu disciplinu novitologiju što je ravno otkriću trinaestog astrološkog znaka“. Da ne bude zabune, upravo je *Globus* bombastično pisao o „otkriću Zmijonosca“, trinaestog astrološkog znaka, pribjegavajući senzacionalizmu po tko zna koji put u nedostatku pravih tema.

Možda je naziv novitologija dvojbena. Kao što je i komunikologija hrvatski naziv za znanost o komuniciranju kakav se u svijetu ne spominje. Pojedini francuski autori znanost o novinarstvu nazivaju mediologijom. U Americi je to „Mass Media Science“, ali ni tamo svi nisu suglasni je li to najbolji naziv. Podsmjehujući se Sapunaru, Kuljiš ga naziva „potpuno mahnitim autorom“, ne trudeći se ičim potkrijepiti uvredu. Kuljiš navodi i da je Sapunaru 70 godina. Je li i to neka krivnja? Zar je zabranjeno doživjeti 70 godina? Određuje li Kuljiš možda životnu granicu? Ili bi je volio određivati? Bi li bila ista za njega i njemu podobne i za one koji mu nisu po volji? Jesu li svi sedamdesetogodišnjaci „mahniti“, ili samo oni koje Denis Kuljiš takvima smatra.

Njemu po volji nije ni profesor Stjepan Malović, iako mu je dao odličnu ocjenu u jednom od neuspjelih pokušaja doškolovanja. Zato je, pokušavajući probrati stare pojedinosti iz Malovićeve života pogodne za stvaranje dojma o njegovoj navodno nedovoljnoj stručnosti, stvorio u vlastitom sjećanju pa naveo čak 11 netočnih podataka u samo 10 rečenica. Briga Kuljiša za točnost i istinu – njemu su te izmišljotine poslužile za ocrnjivanje Malovića koji je otad objavio desetak knjiga, od kojih jednu i u Americi, a ministarstva mnogih europskih zemalja uzimaju ga za recenzenta novinarskih studija, od preddiplomskih do doktorskih. Malovićevu knjigu *Osnove novinarstva* Kuljiš svrstava među priručnike za „nepostojeću znanost ili struku o kojoj stručni autor nema pojma, jer ga je ona odavna pregazila“. Kuljiš ne pokušava ni dokazati svoje tvrdnje, a sudeći po onome što piše, ostaje dilema je li uopće pročitao *Osnove novinarstva*.

Istina je drukčija. *Osnove novinarstva* su izuzetno kvalitetan udžbenik novinarstva, ali ne i kuljišarstva. Kuljišarstvo i nema udžbenika jer osim služenja središtima moći ne treba ništa drugo znati. Naročito ne novinarsku etiku pa ni općeljudska moralna načela. Kuljišarstvo nema ništa zajedničkoga ni s moralom, nego samo s ciljem koji donosi novac. Kuljišari smatraju da novinarstvo koje nije unosno ne vrijedi, a kuljišarstvo vrijedi zato što je unosno. Kao protuargument takvom iskrivljavanju činjenica može se podsjetiti da je profitabilna i preprodaja droge, ali je li moralna? Unosna je i trgovina ljudima, ali ni ona nije moralna.

Nije Kuljišu po volji ni jedna od knjiga koje je spomenuo. Posebno ga peče što u njima upravo njega često uzimaju za primjer neetičnosti.

Zato Gordanu Vilović, autoricu djela *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu*, i koautoricu *Etike novinarstva*, naziva asistenticom. Bilo koji novinar bi saznao za nekoliko minuta da je Gordana Vilović docentica Sveučilišta u Dubrovniku i da je od asistent-skih dana objavila brojne znanstvene radove, među kojima 2007. i knjigu *Povijest vijesti*, po pristupu jedinstvenu i u svjetskim razmjerima. Ali, kuljišarima više odgovara umanjiti nečije zasluge pa koristiti stare podatke. Mogao je Kuljiš, po toj logici, napisati i da je Gordana Vilović učenica osnovne škole u Brelima. Bila je i to, nekad.

Tako i za Boža Novaka ističe da je bio samouk, polupismeni ribar, kao da samoukost nije pozitivna zato što se u njoj ogleda želja za učenjem, za razliku od Kuljiševe neukosti i nedostatka bilo kakve želje za stjecanjem znanja. Ne mora novinar završiti fakultet, ali mora učiti iz dana u dan i usavršavati se u struci i općem znanju. Nije diploma mjerilo vrijednosti, ako iza nje ne stoji znanje i cjeloživotno učenje. Kuljišu ne treba ni jedno, ni drugo. Diplomom nije uspio steći, a znanje bi ga samo opterećivalo. Lakše mu je ovako davati paušalne ocjene i mirno spavati, blažen u neznanju. I izmišljati podatke da potkrijepi željene uvrede i objede. Ili, kako je još jedan veliki profesor novinarstva, za kojega Kuljiš možda nikad nije ni čuo, Besim Spahić, napisao na početku knjige o dizajnu: Ne znati je ljudski, ali ne znati da ne znaš, i što ne znaš, a ne htjeti to saznati, te bez vizije raditi s ljudima i za ljude, ravno je katastrofi.

Uočili su štetnost nespremnosti na učenje još mislioci u starome vijeku, ali ne bi Spahić slično uobličio te drevne mudrosti da i danas mnogi nisu takvi. Katastrofalno je Kuljiš napisao zbrku o Mihoviloviću, novinarstvu i studijima novinarstva. Najviše mu zamjera što Mihovilović, navodno, ističe da su u pisanju „najvažnije činjenice, dok je stil samo nepotreban balast“. U Mihovilovićevoj knjizi to što Kuljiš kaže, uopće ne piše. Naprotiv, Mihovilović naglašava nužnost jednostavnoga novinarskog stila, „sa što više opisa događaja i što manje opisa stanja“. Mihovilović, između ostaloga, navodi da je jezik novinarima temeljni alat i zato moraju ovladati njime.

O jeziku i stilu Mihovilović piše na dvadesetak stranica, a Kuljiš to „prevodi“ kao da je za njega stil „samo nepotreban balast“. Možda zato što kuljišarima ne odgovara standardni jezik, nego njihov osobni. Ako oni izmišljaju navodne latinske konstrukcije onako kako sami zamišljaju da bi nešto zvučalo latinski, poput Kuljiševa izraza *papazjanis abnormalis*, onda je to dokaz njihove „stručnosti“.

Denis Kuljiš se ruga svima koji smatraju da se novinarstvo mora zasnivati na činjenicama i aludira da je njegov stil *autorski*, uzoran i primjeren. A kakav je stvarno taj *autorski stil* njegovih pisanija?

Kakav bi bio nego neuk poput autora, dakle uistinu *autorski* i to *neuko autorski*. Kuljišarski. Evo samo jednoga primjera. Sročio Kuljiš autorski stilski izraz o Sapunarevoj knjizi što ga je prestrašila opsegom pa je napisao da ona „obaseže 400 gusto natiskanih stranica“. I misli da vlada dobrim stilom? Nema pojma da su u svakoj knjizi stranice gusto natiskane, kao što su i u *Globusu* gusto natiskane, jer to znači da

su zbijene jedna do druge, kakve samo i mogu biti. Naravno, obrazovani čitatelji će zaključiti kako je Kuljiš želio napisati da su stranice „gusto tiskane“, što bi ugrubo značilo da je mali prored između redaka, dok neuki poput njega misle da je potpuno isto napisati da je nešto *natiskano* ili je *tiskano*. I tako je Kuljiš u svojoj zbrci o novinarstvu osobno *natiskao* glupost do gluposti, a tiskara ih je samo *tiskala*.

Već na prvoj godini studenti studija Mediji i kultura društva na Sveučilištu u Dubrovniku nauče da je stilski nezgrapno i nije pristojno obraćati se tisućama čitatelja u drugome licu jednine jer to predstavlja uopćavanje (kuljišari to „stručno“ zovu *generaliziranje*) u kojemu se većina njih ne mogu prepoznati. Budući da Kuljiš ne vlada ni primjerenim stilom, a hrvatski jezik, pokazano je, i ne zna, piše ovako: „...ominozno odavanje nekim čudološkim ritualima, koji pomute um, pa poslije iz čista mira srušiš most koji je u gradu mirno postojao pet stotina godina“.

Kuljišari su zaista, Kuljiševim rječnikom rečeno, *čudološka* bića, ali koliko je to čitatelja *Globusa* srušilo pet stotina godina star most? Kad im se kaže „srušiš most“, onda se to odnosi na svakoga pojedinog čitatelja. Kuljiš hitno mora naći ne udžbenik novinarske stilistike, nego početnicu za osnovnu školu i naučiti da se pisanjem u trećem licu izbjegava uopćavanje i nametanje stavova onima koji ih ne dijele. A njegova samohvala i pisanje o njemu samome u zbrci, navodno o Maroju Mihoviloviću, nije dokaz samo lošega stila, nego i kompleksa veće vrijednosti. U njegovu slučaju bez ikakva pokrića.

No, ne može mu se sve zamjeriti. Nije jedini. Ako se mogu čuditi bespravni graditelji zašto postoje urbanisti i arhitekti kad oni sami mogu smisliti čudovišna zdanja između kojih nema prohodnih ulica i nužnih instalacija, zašto ne bi i bespravna piskarala mislila da ima previše studija novinarstva. Višak im je čak i onaj u Mostaru, koji Kuljišu također smeta, premda ga smješta u, kako piše „paradržavu Herceg-Bosnu“. Danas? Poštedio je spomena samo studij u Zadru, valjda zato što nije znao da i taj godinama postoji. Smetaju kuljišarima svi studiji, škole i tečajevi jer što ako vlasnici medija kad-tad odluče zamijeniti kuljišare novinarima? Neuke i nepismene - obrazovanima i pismenima? Neetične - etičnima?

Zato bi kuljišarima bolje bilo da ih nema. Kad se nigdje ne bi školovali novinari, kuljišarima bi vječno pripadalo carstvo zemaljsko. Kad se nigdje ne bi učila etika novinarstva, neetičnost ne bi bila lako uočljiva.

Ne, nije Denis Kuljiš glup. Naprotiv. Izmislio je novi novinski rod koji se može nazvati *čudološka zbrka*. U njemu je jedino pravilo da nema pravila i jedina istina da nema istine. Jedina činjenica da činjenice smetaju.

Ne, nije Denis Kuljiš glup. Malo tko se odluči s njegovim stavovima javno polemizirati. A i kad se tko usudi – to *Globus* ne objavi, kao što nije objavio ni poslanu mu polemiku na ovu temu. Ili, kad im se priprejeti *Zakonom o medijima*, čeka dok čitatelji zaborave o čemu se radi. Zato što Kuljiša ne zanima dokaze pobijati protudokazima, tvrdnje protutvrdnjama, nego na polemiku protiv njegovih tvrdnji

odgovara osobnim uvredama. Kuljišarstvo je unosno. I lako. A to što je i nečasno – tim gore po čast, rekli bi kuljišari.

Novinarstvo je mukotrпно pa i ne opstaje lako ni u krajevima u kojima je odavno ukorijenjeno. Kuljišarstvo je lagodno i širi se poput zaraznih bolesti. Preskače državne i kontinentalne granice pa se može govoriti i o pandemiji kuljišarstva. Da ne bi bilo zabune – premda se dobro ukorijenilo u Hrvatskoj, ne samo u novinama i magazinima, nego i u radijskim i televizijskim programima, a još više na internetskim portalima, u njoj nije nastalo. Došlo je, kao mnogo što drugo, iz zemalja takozvane visoke demokracije. Ne radi se o teoriji urote, niti o sagledavanju globalizacije samo kroz njezine loše strane, nego o tehnološki ubrzanom protoku svjetskih trendova.

Ne, ne zove se tamo, u tim anglosaksonskim zemljama „visoke demokracije“, kako bi se moglo pomisliti, *culjisarism*, čak ni *culjism*, nego *infotainment*, što predstavlja blag izraz za vijesti predočene na zabavan način. Možda je to tako i bilo u počecima *infotaimenta*, ali u njemu više ni ne prevladavaju novinarski uobličene informacije u vijest pa javnosti predočene kroz zabavu. Nažalost, takvo izvještavanje javnosti zasnovano na glasinama i tračevima o nebitnim pojavama, moglo bi se nazvati, parafrazirajući također američki pojam - „novinarstvo o skandalima“, *skandaloznim novinarstvom*. Teško je priznati, ali u svijetu se *skandalozno novinarstvo* širi munjevito, a u zemljama u tranziciji još brže jer ga, uz domaće snage, potiču i strane medijske kuće koje zauzimaju nova tržišta. Poput nekadašnjih kolonizatora, javno se zaklinju u dobre namjere, dok krišom u slavu njegova veličanstva profita, pokušavaju cijele narode pretvoriti u voajere čiji smisao života treba postati zavirivanje u tuđe spavaonice i kupnja proizvoda koji im se nude u takvim tabloidiziranim medijima, šupljeg sadržaja, zasnovanim na glasinama, izmišljotinama i tračevima, podgrijanim niskim strastima.

Zato nema previše studija novinarstva. Zato od osnovne škole treba djecu obrazovati za pravilnu upotrebu medija i medijskih sadržaja. Tehnologija je omogućila da korisnici internetskih veza i sami mogu postati komunikatori i objavljivati vlastite medijske priloge. Upravo zbog toga etika postaje važnija nego ikad jer oni koji šalju medijske poruke moraju shvatiti da granica nečije slobode prestaje u trenutku kad počne ugrožavati slobodu drugih. Samo moralnost i znanje mogu razotkriti kuljišarstvo i dati novu priliku novinarstvu. Za činiti dobro nikad nije kasno. Čak ni danas, kad to djeluje nesvršishodno i nedjelotvorno, kad je kuljišarstvo u zapećak potisnulo pravo novinarstvo.